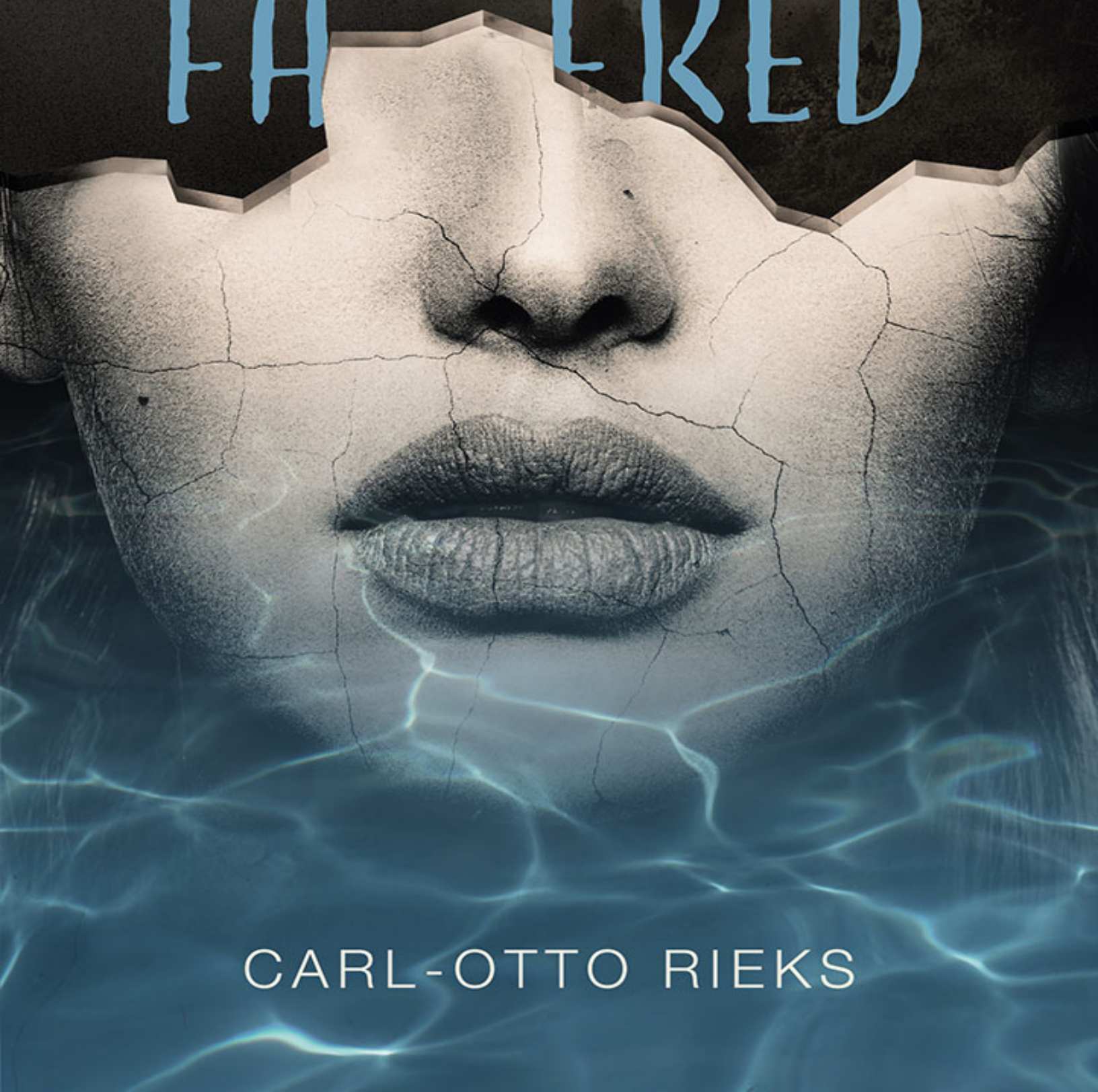

MÅ JEG SÅ FÅ FRED

CARL-OTTO RIEKS

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1

Mod havets bund ...

Kapitel 2

I Gestapo-land ...

Kapitel 3

Kultur, mon dog ...

Kapitel 4

Ikke sjovt længere ...

Kapitel 5

'Lystmorderens lille kanariefugl ...'

Kapitel 6

And all that jazz ...

Kapitel 7

Mordene i Drømmeslottet ...

Kapitel 8

"Når jeg hører ordet kultur ..."

Kapitel 9

Berlin/Rungstedlund ...

Kapitel 10

Skæbnen på Roskilde Landevej ...

Kapitel 11

Jamen så lad os da snakke kunst ...

Kapitel 12

It don't mean a thing, if it ain't got that swing ...

Kapitel 13

Jazz i krigens mulm og mørke ...

Kapitel 14

En falden engel kommer til byen ...

Kapitel 15

Baronessens gæstebud for greven ...

Kapitel 16

Et strejf af skæbne ...?

Kapitel 17

Døden i vejgrøften

Kapitel 18

Den italienske veninde

Kapitel 19

Endnu en sjælden fugl på træk

Kapitel 20

Rungstedlunds lyksaligheder

Kapitel 21

Små selvglade kongeriger ...

Kapitel 22

Om at mærke 'kærligheden' – lære at elske sig selv

Kapitel 23

At dyrke 'farvellet'

Kapitel 24

Baronessens sidste scene ...

Kapitel 25

Det tabte land ... 'wo die Zitronen blühen'

Kapitel 26

Kun at mindes det forgangne ...

Kapitel 27

... blomstrende citroner

Bibliografi

Kapitel 1

Mod havets bund ...

Det spæde forårs lune dis bølger over det blanke hav og svøber sig om en kystlinje med et gult skær, der lægger sig blidt og behageligt om Ragnas sørgmodige sind. Uden nogen klar fornemmelse af, hvor hun er og hvorfor, flyder hun på vårens smukke illusion af en fredfyldt ro.

En stemning, hun ofte vender tilbage til i det liv, som langsomt er ved at indfinde sig igen. Hendes nære omgivelser registrerer hun som en hospitalsseng og et lyst værelse med tunge gardiner for vinduet, hvor personer med hvide kitler pusler omkring og taler til hende om alle de daglige ting.

I sin bedøvede tankeverden fornemmer hun en blind plet, som suger hendes bevidsthed til sig uden at kunne afsløre, hvad den skjuler. Spredte erindringsglimt viser grønligt hav og kaos, et legeme som en dukke svævende i vandet, mens ivrige hænder trækker i hende.

Det er en læge, som taler roligt til hende, mens han holder hende i armene og prøver at få hende lidt op at sidde i sengen. Samtalen over de næste dage afslører for Ragna de begivenheder, hun har været igennem. Da det går op for hende, at legemet i vandet er hendes partner Chester, vender erindringen brat og forfærdeligt tilbage. Hun griber lægens hånd og bryder ud i gråd: "Jeg ved, at han er død ... Chester, hvor er du nu? ... Jeg må se ham," forlanger hun af lægen, som giver hende en beroligende indsprøjtning for at tage brodden af hendes mentale chok.

Da hun timer senere vågner af døsen, prøver hun med tårer i øjnene at genfinde sine oplevelser derude i det grønne hav, hvor hun måtte tage afsked med sin partner. Hun er sammen med ham på vej mod bunden. I sin uvirkelige død oplever hun verden under havet som betagende skøn. Hendes liv passerer revy, og hun taler til sin partner med det store skudsår i hovedet, erkender hans glansløse, blinde øjne, men nyder hans krops blide, bølgende og yndefulde svæven i det glitrende turkisfarvede vand på vej mod en skov af søgræs og svævende guirlander af klorofyl-grøn blæretang.

Chesters legeme lægger sig til hvile i den svajende vegetation, som nu dækker ham. Hun erkender med stor ro, at hun snart forenes med ham i døden – på deres sidste fælles leje af søgræs som en smuk baggrund for at sige farvel til denne verden.

En evighed senere hører hun stemmer om sig, og skikkelser tumler med hendes krop. Hun besvimer af smerte og uvished. Er hun død eller levende? Så småt begynder hendes fysik at reagere, bevidstheden vender langsomt tilbage og kan registrere, at flere personer bakser med at genoplive hende. Som et lyn ramler livet ned over hende igen, og hun giver et skrig fra sig, samtidig med at hun brækker havvand op og bliver bevidst om, at hun er i live og modtager hjælp.

Det var en ung svensk konstabel fra marinen, der reddede hende. Fra land havde hurtigbådsbesætningen ved den lille anløbsbro ud for landsbyen Mölle på Kullen i kikkerter fulgt med, da en tysk torpedobåd angreb og sænkede en robåd med to civile personer. Den svenske søløjtnant kunne i sin kikkert se en kvinde blandt vragedelene, som hun klamrede

sig til. Han beordrede sin besætning på fire mand at starte speedbåden, som drøede ud til stedet nogle hundrede meter fra land, men inden for den svenske sømylegrænse. Det gjorde det til en alvorlig sag som en fjendtlig og aggressiv handling mod fædrelandet, netop en situation, den svenske marine havde uddannet ham og hans besætning til at imødegå.

På vej derud kunne svenskerne observere den tyske torpedobåd med brølende motorer på vej tilbage til Helsingør. Den danske fiskekutter, som havde sejlet parret over til svenskekysten, var sluppet uskadt fra mødet med tyskerne. Søløjtnant Roger Albeck entrede kutterens dæk og hilste på den skræmte unge fisker, som kort forklarede, hvad en robåd med to civilister havde at gøre på grænsen til den svenske sømylegrænse. Løjtnanten tilkaldte en af sine unge matroser og beordrede ham til at smide tøjet og dykke efter de to forulykkede. Der var grundt vand på bare fire meters dybde på stedet, hvor et rev strakte sig fra kysten.

Den unge mand dukkede efter flere minutter op med Ragnas livløse krop i favnen og blev straks hjulpet ombord på den svenske speedbåd. Her lykkedes det løjtnanten at genoplive hende efter en rum tid. Dykkeren fortalte sin officer, at det andet offer var en mand, men at han var 'skudt helt i stykker'. Roger Albeck tog en hurtig beslutning, sendte den unge dykker tilbage for at hente den døde og bringe ham op i den danske kutter. Imens ville løjtnanten flytte kvinden over på kutteren, da han nu havde erfaret, at de var danskere fra Sjællands Odde.

Ragna var såret af skud i det ene ben, der blødte kraftigt, og et strejfskud på det andet lår. Løjtnanten gav hende førstehjælp med en årepresse på skudsåret og en forbindelse

på det overfladiske sår på det andet ben. Han tog en kanyle i sin nødhjælpskasse og gav Ragna en morfinindsprøjtning, så hun døde hen, inden hun blev flyttet over på kutteren. Løjtnanten kunne ikke stille noget op med Chesters skader, hvor en kugle havde smadret hans baghoved og en anden var gået lige igennem underlivet. Han dækkede liget med et stykke sejldug og satte sig hen til den chokerede fisker for at udfærdige sin rapport over hændelsen. Løjtnanten ville overtale fiskeren til at tage de to forulykkede med tilbage til den danske havn. Men fiskeren fik afværget den løsning og bad i stedet løjtnanten tage dem med sig til det neutrale Sverige. I Danmark ville den tyske besættelsesmagt uden tvivl spore både ham og de to forulykkede, og så var deres skæbne så godt som beseglet.

Svenskerne hentede Ragna og Chester over på fordækket af den spidsnæsede motorbåd, holdt fast af to besætningsmedlemmer, mens de sejlede tilbage til deres landgangsbro inde på kysten.

Ragna blev behandlet på et nyligt indrettet felthospital et par kilometer inde i landet ved en militærforlægning som en nødforanstaltning efter Hitlers besættelse af Danmark og Norge. Ganske vist havde 'Folkhemmet' udtalte og hemmelige forståelser med Berlin, som regeringen håbede var nok til at holde tyskerne fra de svenske kyster.

Den kompetente behandling og pleje fik Ragna på benene igen efter nogle uger. Da al hendes og Chesters bagage var gået til bunds ude i havet, måtte hun prøve at gendanne sin tilværelse og gøre rede for Chesters. Med hjælp fra den militære jurist i lejren fik hun stykket en brugbar profil sammen, som kunne prøves hos danske myndigheder. Fra Fremtiden i København fik de bekræftelse på Ragnas

identitet. Hermed var det også muligt at få Chesters mishandlede legeme behørigt bisat og begravet i en lille landsbykirke i nærheden.

Da det lille følge havde forladt gravstedet, lod Ragna sig drage ind i den vemodige erindring om sit samliv med Chester. Hun fandt en lille skammel i redskabsskuret og satte sig midt imellem blomsterbuketterne, hvorfra hun plukkede sin egen lille buket at tage med sig tilbage til lazarettet. "Ja, min ven ... vi skulle nok ikke være skilt her ... men jeg blev løftet ud af den lange søvn ved din side, så nu sidder jeg her og sludrer med dig." Hun kastede et par roser hen under stenkorset med hans navn som en gestus om den nærhed, de ikke længere kunne glædes ved.

"Husker du vores 'samlivsforsøg' i vores nydelsesrige og udfordrende første krigsvinter i Paris?" mumler hun til korset. "Vi nåede ikke siden samme intensitet i vores forhold ... den sivede væk fra vores hverdag. Vi var der jo for krigens skyld, og den levner ikke megen plads til harmonisk tosomhed, vel? Var det dig, der gled bort ... eller var det mig? Det blev vel det gale menneske til Gabriele D'Annunzio, der holdt sammen på os. Han blev vores fælles 'projekt' ... og vores Italienske skæbne ... hovedkulds ud i katastrofen med det smukke og dejlige land - da det kastede sig i sværdet og gik i håbløs krig, led ufattelige afsavn og blev et let offer for en skruppelløs populist ... vores specielle 'ven' Benito Mussolini med det helt rigtige talent for at gøre italienerne til sine fascistiske undersåtter."

Ragna rejste sig med et sæt, gned sig i de røde øjne og lagde sin ene hånd på toppen af granitkorset: "Kære ven, nu må du stoppe mig med den her meningsløse nostalgi ... det er jo ikke det vigtigste, vi har haft sammen, vel? Vi fik jo trods alt en dejlig søn ... og hvor blev han så af?" Ragna fik gråden helt op i halsen, tog sig til sit store hår og kastede

hovedet tilbage. "Undskyld min ven, men hvor er det meningsløst også at skulle miste hans far til det fascistiske monster ... Marco på Mussolinis koloniale krig i Etiopien ... og du myrdet af et nazistisk maskingevær på flugt til Sverige."

Hun blev hentet af en af sine mandlige sygepassere fra lazarettet, som ventede ved indgangen med hendes kørestol. "Tak for, at du ventede på mig ... jeg var vist ved at komme lidt langt ud med mine minder, ikke?" Sygepasseren gav hende et kram og fik hende til ro. Nu kunne hun trænge til en ordentlig eftermiddagslur og var næsten faldet i søvn, inden de nåede tilbage med ambulancen.

I en alder af 52 forsøgte hun at gøre sit private regnebræt op. "Hvad skal jeg i Sverige, for slet ikke at tale om København og Danmark, helt i nazismens vold. Avisen i København er vel stadig mit faste holdepunkt og nok også adgangen til min fremtidige hverdag. Fysisk er jeg halt på mit højreben og med et uskønt ar på venstre lår - uden egentlige smerter, men med et ubehag over en skamferet krop.

Fra søværnets lazaret bliver hun overført til Almänna Sjukhuset i Helsingborg. Hendes læge, Adrian Bordeaux, er efterkommer af en af Napoleon Bonapartes gesandter til Sverige for halvandet hundrede år siden. Hans danske patient har bekymret ham en del de sidste par måneder. Hun kan ikke finde melodien igen og tilbringer ofte dagen med hovedet inde i væggen og vil ikke tage andet end knækbrød, frugtsaft og varm kakao til sig. Engang afslører hun, at hun taler fransk og italiensk, så tro mod sin familietradition forsøger Adrian at vække sin sørgmodige patient ved at tale fransk:

"Kender du Paris? Dér kom jeg ofte før krigen," spørger han og lægger sin hånd på hendes skulder. Ragna løfter hovedet fra puden og sender lægen et skråt spørgende blik: "Oui, pendent la guerre ... et apres, il y'a quinze ans." Hun dukker lidt frem bag sit slør og lægger sig til rette med hovedet oppe på puden og lidt søvnig nysgerrighed i øjnene. Efter en længere pause: "Kommer jeg nogensinde ud herfra?" Lægen sætter sig på en stol ved sengen og belaver sig på at få kontakt med sin usædvanlige patient.

"Kan jeg få dig til at spise noget rigtig mad? For det trænger du til," konstaterer han og klapper hende på hånden. Samme aften beder hun sygeplejersken komme med kørestolen og trille hende en tur i haven. På vej ud kommer Adrian løbende efter dem, overtager kørestolen, som han kører hastigt ud under et stort elmetræ med en rund bænk om stammen.

"Det må jeg nok sige ... er du stået op helt af dig selv?"

"Ja, du gav mig lidt lyst til menneskeligt selskab ... og til at tale fransk igen," svarer hun og beder ham om en smøg.

Adrian kører i højt humør en lang tur rundt i den store park. Da de når ned til søen, standser han og træder ind foran hende. Med et smil og en lille venlig bestemtthed i stemmen lægger han en formular i hendes skød: "Her er din træningsplan for genoptræning. Du må meget gerne begynde i morgen tidlig, så du kan få gang i blodcirkulationen og få dit blod iltet ... før bliver du ikke rigtig frisk igen, vel?" siger han forhåbningsfuldt og får hende til at læse, hvad det handler om.

"Du får mig ikke til at begynde så tidligt ... kl.10, nej!" Det lover Adrian og kører hende direkte over til spisesalen, hvor

de spiser sammen, og Ragna for første gang i lang tid har lidt fornøjelse af at spise og drikke.

Hun blev glad for Adrian, som hun var på fornavn med, men kunne ikke have med ham at gøre. Han viste hende fortsat stor omsorg og opmærksomhed, men hun anede ikke, hvad hun skulle stille op med sig selv. Hun var for kort tid siden vendt modvilligt tilbage fra dødens rige og måtte efterlade sin sjæle-ven i underverdenen. Hvad skulle hun med en erstatning for ham? Det havde taget de to det meste af deres voksne liv at kunne kendes ved hinanden. Det kunne Adrian aldrig præstere, så hvad skulle hun regne ham for? En legeonkel med bløde hænder og et kultiveret smil. Så når han dagligt anstrengte sig for at 'læse hendes tanker', måtte han nøjes med et skævt smil og tomme øjne, hendes afværgemekanisme mod at blive det mindste personligt berørt. Hun fandt det selv lidt pinligt at opføre sig sådan, men havde ingen energi til at overvinde eller overtale sig selv.

Efter nogle dage med de obligatoriske to timer i redskabsrummet fik hun løst op for sine slappe og forkrampede muskler. Og så traf hun en anden dvask sjæl, Sarah Klinger, som var i gang med at overvinde en brækket ankel. Sarah var en dansk jøde fra København, ankommet til nabolandet som Ragna selv for kort tid siden i en robåd på en stenet strand for at slippe for et herrefolks meningsløse overgreb. Sammen med hendes far og mor var de gået i land, hvor hun gled og snublede på de glatte sten i vandkanten. De havde lånt en lejlighed i Helsingborg af en af faderens forretningsforbindelser, som Sarah inviterede Ragna til at flytte ind i. De havde rigeligt med plads, og hun

savnede en dansk veninde. Det var først, da faderen, David Klinger, et par dage senere personligt dukkede op på hospitalet, at Ragna følte det passende at modtage invitationen fra faderen til at få et værelse i den store lejlighed.

Sarah var en spinkel og sart kvinde midt i trediverne, som søgte forklarelse fra sin nye og meget ældre, livserfarne veninde. Ragna var tilbageholdende med at dele fortroligheder med Sarah. Hun havde en klar mistanke om, at hun skulle lægge sin personlige tilværelse frem på bordet til underholdning for pebermøen Sarah som erstatning for hendes savn af et livsindhold. Siden Ragna var flyttet ind i lejligheden, havde Sarah flere gange om dagen fisket efter fortællinger om Ragnas kærlighedsliv med Chester og prøvede at få Ragna til at fortælle om den dramatiske kæntring i havet ud for Kullen – oplevelser, Ragna aldrig selv havde berettet om, men som Sarah måtte have fået kendskab til via hospitalet.

En sommeraften sad Ragna på altanen ud mod parken sammen med familien med saftvand og is til dessert efter middagen. Sarah var tydeligt nervøs og sendte flakkende blikke til både Ragna og sin far. Det var moderen, der brød ind ved synet af sin frustrerede datter: "Du vil vist sige os noget, ikke sandt, min skat?" og lagde sin højre hånd på datterens arm som en stille opfordring til at komme ud med det.

"Ja, netop, mor ..." Hun gav et gisp fra sig, rettede sig op og sank kraftigt et par gange. Med blikket mod Ragna sagde hun: "Jeg føler mig så frygteligt alene her i Helsingborg ... jeg vil have en lille hund, og jeg har allerede fundet den, jeg vil have. Det må jeg vel gerne ... men det er jo ikke sikkert, at Ragna kan holde en hund ud, vel?"

Ragnas blik søgte Davids, men hun nåede ikke at svare Sarah, før hendes far tog ordet: "Jeg har selv tænkt på at lave lidt om i husholdningen her, min pige." Sarah fulgte ham helt forskrækket med øjnene. "Ragna har jo langt om længe fået sit helbred tilbage, og jeg er sikker på, at hun savner sin egen tilværelse. Derfor har jeg skaffet hende en god lille lejlighed midt i Stockholm, hvis hun altså vil have den?"

Ragna havde fanget Davids budskab og smilede til ham, mens hun helt formelt sagde tak for tilbuddet og understregede, at det så var hendes avis i København, der skulle overtage den og betale lejen.

"Jamen du siger bare til, når du vil til Stockholm og bo," sagde han og fortsatte henvendt til sin datter: "Sam, du skal da have en hund ... så jeg skal bare vide, hvad den koster, så se at få den købt, min ven." Hans kone rejste sig og tog sin datter om halsen: " Så må du fortælle mig, hvad det er for en sød lille tingest, ikke? Den skal jo have en kurv og madskåle og alt sådan noget ... vi kan jo tage ud og hente den i morgen, ja?!"

David trak Ragna til side, da de rejste sig fra bordet. Hun fik et stykke papir i hånden med lejekontrakt og adressen Apelbergsgatan 27, 2. th. "Skriv den under, og så kan du flytte ind med det samme. Jeg tager i forretninger til Stockholm i morgen. Tag med, så skal jeg køre dig derind. Jeg kender lidt til kvarteret, da jeg selv har en lejlighed på Kungsgaten lige om hjørnet."

Kapitel 2

I Gestapo-land ...

Ovre på den danske side af Sundet var københavnernes i fuld gang med en hverdag præget af apatisk tilpasning til den ubekvemme virkelighed, som den tyske værnemagt og Geheime Staats Polizei – Gestapo – havde fuld kontrol over.

Der var ikke så meget at være i tvivl om: Hold fred med besættelsesmagten og hold jer fra oprør, kriminalitet, sabotage, og lad være med at provokere tyskerne. Befolkningen var ikke i tvivl om, at regeringen bogstavelig talt 'havde stillet sig til rådighed' for den tyske overmagt. Som Stauning og ikke mindst hans udenrigsminister Erik Scavenius understregede, så var samarbejde opskriften på at bevare vores politiske og kulturelle frihed og holde tyskerne fra at overtage vore væbnede styrker, vort politi og vore domstole. Og forhindre gennemførelse af udansk lovgivning.

En følgagtighed for ikke at sige underkastelse, som vakte opsigt i London, Paris og Washington. Regeringen forbød sin hær og flåde at åbne ild mod de indtrængende tyskere og gjorde det kriminelt at sætte sig op mod 'gæsterne', noget af dét, som det danske politi ville gribe ind over for.

Til udenrigsminister Erik Scavenius' forbitrelse var det hans eget ministerium, der avlede den første landsforræder. Hans vigtigste diplomat, ambassadør Henrik Kaufmann i Washington, havde utilsløret afvist at følge en regering, der åbenlyst var under fjendens indflydelse. Derfor meddelte Kaufmann det amerikanske udenrigsministerium og

præsidenten selv, at han 'fra denne dag ikke ville modtage ordrer fra regeringen i København' og derfor fremtidig var den 'eneste legitime repræsentant for kongeriget.' Derfor annullerede han Scavenius' dekret til den danske handelsflåde om straks at vende hjem og stille sig til rådighed for den danske regering. I stedet beordrede han de danske skibe og deres mandskaber til snarest at anløbe en neutral havn og stille sig til rådighed for den allierede krigsførelse.

Mens Kaufmann var i audiens i det amerikanske udenrigsministerium for at fortælle dem, at han fra nu af var ene om at repræsentere Danmarks suverænitet, glødede hans fjernskriver med rasende budskaber fra København. Med øjeblikkelig virkning var han afsat og straks hjemkaldt, hvor han ville blive arresteret og retsforfulgt for højforræderi med udsigt til dødsstraf.

Ragna hørte om den spektakulære sag fra Kaufmanns kollega i Stockholm, Victor Hjelmstrand, da hun rutinemæssigt besøgte ambassaden. Hjelmstrand førte hende diskret ind i sit private gemak og fik hende bænket ved rygebordet, mens han hentede den gode cognac frem.

"Hvad jeg fortæller dig nu, har du aldrig hørt fra mig ... men du kan formentlig arbejde lidt videre med det selv ...ok?" Dette kunne hun blot nikke til med et spændt udtryk. Ragna tømte sin store cognac i én slurk, da hun havde hørt den drabelige historie. Hun rodede i frustration op i sit hår: "Har du tænkt dig at følge ham?" Hjelmstrand sad og nippede til sin cognac med et fjernt udtryk og blikket vendt ud mod haven.

"Jeg kan sagtens følge ham ... og hvis nogen skulle finde på at spørge mig, om jeg kunne finde på at gøre noget lignende, så ... vil jeg ikke svare!" Han vendte sig om mod Ragna, som tøvende kommenterede: "Men han spiller sgu højt spil ... Han har min fulde støtte i sit 'landsforræderi' ... Hvem kan stole på vores regering under de forhold, den selv har valgt at virke under?"

"Jeg har besluttet at forholde mig neutral over for vores regering, og det synes mine kolleger i Ytrikesdepartementet her i byen er endda meget klogt. Det kunne blive pinligt for Sverige og tjener ikke rigtig noget nationalt formål for os over for en neutral stat, vel?" konstaterede han tørt.

Washington-ambassadørens 'landsforræderi' havde kun ringe offentlig gennemslagskraft. Den danske bladverden ville blive mødt med hårdhændet censur, hvis den havde planer om at gøre 'forræderiet' til en stor nyhed. Og så havde offentligheden helt anderledes eksistentielle udfordringer at more sig med.

Den unge bondekarl Gustav Ring på Vejle Mosegård i Lammefjorden mellem Asnæs og Fårevejle havde f.eks. sig selv at tænke på. I et halvt års tid havde han tjent som hestepasser hos svinebonden Mads Engbæk, hvortil han var kommet fra en tjeneste på en gård ved Gudenåen. Her fik konens yngste datter at vide, at hun meget gerne måtte blive forelsket i den unge karl med det gode udseende og den venlige natur. Hans livshåb og udlængsel var dog stærke nok til at få ham til at holde hænderne for sig selv. Med beklagelse sagde han op til næste skiftedag for at prøve lykken andetsteds og helst uden for landbruget.

Den tyske besættelse var nok blevet noteret i Asnæs og omegn, men Gustav og hans venner i Venstres Ungdom havde mere travlt med at finde ud af, hvordan de unge piger ' fungerede', både fysisk og psykisk. Det første var ret ligetil, det andet uudgrundeligt.

Men det varede ikke mange dage, inden Mads Engbæk var klar til at tage imod de nye gunstige tider. Flere gange fik han besøg af sorte Mercedes Benz'er med tyske civilister fra København iført mørkt tøj og store dokumenttasker. I sommerens løb fik Mads Engbæk opført tre store, nye svinestalde, siloer til foder og nye huse til det ekstra folkehold.

Dette svineeventyr havde Gustav ingen del i, men han blev udsat for nogle af de afledte virkninger af de nye avlskontrakter med tyskerne. Mads bad ham anskaffe endnu et par rideheste og så i øvrigt sætte vognparken i stand, nu hvor gården fik anledning til at fragte betydningsfulde besøgende rundt i landskabet. Og så havde bonden og hans kone Karoline indbudt ham til et privat aftensmåltid med flæsketeg og rødkål og med en fustage øl på bordet, som man bare kunne tappe fra.

Mads og Karoline kunne ikke blive trætte af at prise den unge mand for hans venlige natur og gode håndelag. Derfor så de ham gerne knyttet nærmere til gården: "Du har vel bemærket, at vi har udvidelsesplaner her på Mosegaard?" spurgte Mads, tilbagelænet i lænestolen under kaffen og cigaren. "Det bliver nok til mere, end mor og jeg kan klare alene ... derfor skal vi have flere folk," lod han Gustav forstå. Nu skulle han altså for anden gang inden for et halvt år afvise et godt tilbud, men da han ville svare, hævede bonden sin ene arm for at bremse ham:

"Inden du svarer os, så lad mig lige tale ud. Mor og jeg er enige om at tilbyde dig en part i bedriften ... vi skal have en forvalter på inden efteråret, og han må godt være dig!" Og som en hurtig tilføjelse: "Det er godt betalt, og så bygger vi desuden en bolig til dig"

Gustav vidste med sig selv, at det snarere var verden uden for Lammefjorden og Vejle Mosegaard han længtes efter. Men det var han ikke helt klar til at kaste sig ud i, også fordi det var uoverskueligt og samtidig uomgængeligt. Der kom ikke til at stå svinebonde på ryggen af ham. Han fik ny ild i cigaren, mens han smilede til Mads og Karoline: "Kan jeg virkelig bruges til det? Det var jo en ordentlig mundfuld at give mig på tallerkenen ... mon jeg kan klare det? Lad mig lige komme mig over jeres venlighed ... der er jo meget at overveje, så må jeg vende tilbage i ugens løb?"

Karoline lænede sig mod den unge mand og klappede ham på hånden: "Selvfølgelig skal du da tænke dig om, og du må endelig spørge Mads om alle hans planer og byggerier. Han kan også fortælle dig om, hvad vores nye forvalter skal tage sig af ... og så kan du jo også se tegningerne til det hele ... og den nye forvalterbolig." Gustav takkede Karoline for hendes betænksomhed: "Og jeg forstår, at I gerne vil have snarlig besked, så nu vil jeg gå ind til mig selv og se, om jeg kan få søvn i øjnene med alt det at tænke på." Han rejste sig og gav dem hånden med tak for en dejlig middag og forlod lidt usikker stuen. Inde på sit karlekammer tørrede han sveden af panden og stillede sig foran spejlet for at se sig selv i øjnene, når han nu skulle tage en skæbnesvanger beslutning.

"Du er snart 25 år ... og hvad er det så lige, du har planer om?" mumlede han til sig selv i spejlet. "Jeg er færdig med

at være bondekarl ... jeg skal ud at se, hvad verden er. Det er jo bare det, jeg må fortælle Mads og Karoline ... men ellers må krigen vel kunne bruges til noget," nikkede han opmuntrende til sit spejlbillede.

Krigen og besættelsen kom ganske rigtigt tættere på, da han nu havde løftet blikket op over Lammefjordens store flade og frugtbare marker. Som så mange andre i Europa blev han forbløffet over, hvor hurtigt og overlegent Hitlers krigsmaskine sejrede sig gennem de europæiske felttog. Da han første gang personligt stiftede bekendskab med 'værnemagten', skete det på torvet i Asnæs. Han overværede en kolonne fuldt udrustede tyske soldater marchere gennem gaderne for at beslaglægge en skolebygning i byens nordlige udkant. Gustav fulgte simpelthen tropperne gennem gaderne og blev vidne til, hvordan en officer truede en skoleinspektør med sin pistol til at slippe soldaterne ind.

Et par gange i sommeren 1940 skulle Gustav stille med tre opsadlede rideheste til tyskerne og blev bedt om at følge rytterselskabet på sin egen hest og med en lille gig med forplejning rundt i landskabet, over til det store dige ud mod Holbæk fjord. Her blev der dækket op til en skovturs-frokost og skænket rigeligt med øl og brændevin. Selvom Gustav kun beherskede et rustent skoletysk, kunne han nogenlunde følge med i det dansk-tyske selskabs efterhånden højrøstede snak. Herefter var Gustav ikke i tvivl om, hvad hans husbond og nogle af hans naboer havde gang i. De var aktivt ved at skrue op for forsyningerne til Tyskland, som skulle bruge ufattelige mængder fødevarer til at holde sine kolossale armeer og en stor befolkning forsynet.

Den dansk-tyske selskabelighed fik han stadig oftere at gøre med. En efterårsdag fulgte Gustav to SS-officerer på en ridetur til Veddinge Bakker. Da de skulle strække benene på

en bakketop ned mod Sejrøbugten, kaldte den ene officer Gustav til sig for at høre hans mening om det sejrige Tyskland. Det kneb for den unge dansker at få fat i, hvad det var, officererne ville ham, så han smilede og rystede på hovedet. Gustav fik dog fat i, at tyskeren smigrede ham for hans ariske udseende og hans måde at håndtere hestene på. Derfor inviterede SS'eren ham til at komme på besøg på hans kaserne, så han kunne gengælde besøget på Vejle Mosegård.

Gustav var stærkt i tvivl om, hvad han skal svare på invitationen. Der kan jo ligge en uventet mulighed for at komme videre i sit liv i andre omgivelser og med andre mennesker. Tyskland har så meget kultur og så mange personligheder inden for alle områder. Og det ser jo ud til, at de er på vej mod det europæiske herredømme og skabelsen af det nye Europa - NEUROPA i Hitlers jargon. SS'eren tilbyder Gustav en amerikansk cigaret fra et sølvetui. Officeren fortæller ham, at han hedder Herbert Dungstein og kommer fra Niedersachsen, tager Gustav fortroligt om skulderen og rækker ham et sort visitkort med dødningshoved og sit navn, sin rang og sit opholdssted i Danmark. "Hvis du kommer ind til Asnæs f.eks. på tirsdag kl.17, så skal jeg sørge for, at du får at se, hvordan vi har det i vores afsnit af den tyske krigsmagt." Herbert klapper Gustav på skulderen og stiger på sin hest, som han sætter i galop ud af skoven. Gustav og den anden officer sætter efter ham, og de når Vejle Mosegård næsten samtidig.

Hjemme på gårdspladsen står Mads Engbæk og tager imod det lille selskab. Herbert stiger hurtigt af hesten, som han overlader til Gustav, og går direkte hen til bonden, som han fortæller om sin aftale med Gustav. Ved prik med sin højre næve på Mads' bryst betoner han, at han forventer sig

meget af Gustav. Mads ser betuttet ud og siger flere gange "Jah, jah" og "selbstverständlich", hvorefter officeren slynger en kort ordre ud til sin chauffør, som kommer springende og klapper hælene sammen med et "Zu befehl". Lidt efter drøner den åbne Mercedes ud gennem vognporten. Bondemanden kalder med ru stemme på Gustav og beder ham ind til en snak.

Det bliver en pep-talk om, hvor vigtigt forholdet til den tyske krigsmagt er for det danske landbrug og for fædrelandet i det hele taget. Personligt har Gustav foreløbig ikke grund til at fornærme tyskerne. Men han har lyst til at afsøge de chancer, der måtte være i at kende til tyske officerer og embedsmænd.

Mange danske arbejdsløse strømmede sydpå til gode job i det store tyske erhvervsliv. En jævnaldrende arbejdsløs ven i Asnæs er f.eks. på vej til et job i Leipzig som hjælper hos en glasmager.

Scharfführer i SS Herbert Dungstein tager imod sin gæst i kontrolposten foran den beslaglagte skole i Asnæs. Med venlig autoritet fører Herbert sin gæst ved albuen over gårdspladsen og ind i officersmessen, skolens tidligere fysiklokale. Han bliver budt på kaffe og et udvalg af kager og tærter pakket ind i flødeskum og syltetøj. Den lokale bager er allerede i færd med at udvide både sin ejendom og sin produktion. Den tyske garnison er en rigtig stor kunde, og rygtet har allerede spredt sig til tyske kaserner i byer rundt om i landsdelen. Gustav skyller de mange lækkerier ned med et par store kopper rigtig kaffe.

Imens afslører Herbert en plan for, hvordan Gustav kan avancere inden for den tyske Wehrmacht, naturligvis gerne ved at melde sig som frivillig til Waffen-SS, selve førerens elitekorps. Han får udleveret en ansøgningsblanket, som

Herbert gennemgår med ham og beder ham tage stilling til snarest muligt og aflevere tilbage til ham her på kasernen.

Efter en urolig nat med endeløse spekulationer om, hvad han skulle bruge resten af sit liv til, gik Gustav en lang tur i omegnen for at klare sine rodede tanker. Han endte i stalden hos sin yndlingshest, den rødbrune hoppe Valka. Den nussede ham i nakken med sin bløde mule, så det klarede hans tanker. Han hviskede til det store, smukke dyr, at nu havde han fundet ud af, hvad han skulle. Han kløede hesten bag ørerne og gik over gårdspladsen for at give Mads og Karoline besked.

De var ved at spise morgenmad i køkkenet, da han bankede på og straks blev inviteret til en tår kaffe. "Jeg bliver desværre nødt til at sige nej tak til forvalterjobbet," skyndte han sig at meddele med en skrubtudse i halsen, rødmende af forlegenhed.

"Det anede os jo nok, at du har sendt dit sind i en anden retning," svarede Karoline og klappede ham på hånden. Bonden så fast på sin hestekarl, rejste sig langsomt og hentede en avis fra kurven på væggen ved døren. "Det er sgu kreperligt ... det kan jeg ikke skjule," mumlede han og satte sig tilbage ved bordet og lagde avisen åben foran Gustav. "Du har jo snakket om at melde dig til tysk krigstjeneste ... det skal du ikke gøre. Tyskere er soldater, og SS'erne er slet ikke noget at lege med. Ja, jeg ved godt, at jeg har dem som gæster her på gården ... men det er jo forretning, ikke? Nå, nok om det, Gustav. Se avisen foran dig. De søger unge til dansk politi. Det er jo meget mere sådan nogle, vi har brug for, så måske var det noget for dig. Vi giver dig gerne en god anbefaling, du kan få ansøgningsblanketten hos vores landbetjent inde i Asnæs."

Mads var helt stakåndet efter sin betroelse. Karoline var enig med Mads og klappede atter Gustav på hånden. "Du skal ikke rodes ind i andres krig, vel? De der folk er ikke rare at omgås, men du vil blive en god dansk betjent."

Gustav blev på Vejle Mosegård hos Mads endnu et års tid, hvorefter han blev indkaldt som reservepolitibetjent og indkvarteret til rekrutuddannelse på Krogerup Højskole i Nordsjælland. Efter et grundkursus med eksercits og våbentræning på tre måneder blev rekrutterne, efter krav fra tyskerne, sendt på patruljetjeneste på jernbanestrækningerne for at dæmme op for truslen om sabotage.

Kapitel 3

Kultur, mon dog ...

Fritz Waschnitius har samlet sin skare af unge tilhængere, kendt som 'Ringens', hos familien Wivel i Vedbæk nord for København. De unge mænd taler indforstået sammen, mens de bladrer i tre manuskriptark, de har fået udleveret. "Det er mit kommende foredrag i radioen ... og det vil jeg gerne lige løbe igennem med jer. Det er jo et emne, vi har haft fremme før, så lad mig høre, om I har suget det til jer", siger 'profeten' med det lille germanske ekko i sit ellers perfekte dansk. Han er østriger, men har gennem mange år haft en slags menighed i Danmark til sine begejstrede forelæsninger om den romantiske tyske kultur. Manuskriptet er et beåndet skoleridt i den tyske 'vandrer-kultur', som har kastet mængder af poesi, litteratur og musik af sig.

Waschnitius selv har sin samtidige Stefan George som sit digteriske ideal, som hjemme i Leipzig udfolder sin højstemte digtning, højt værdsat af de nazistiske koryfæer. Den germanske længsel er således under omplantning til et lille land uden helt de samme store længsler, men med beredvillighed til at lade sig overvælde af kolossal-kunsten dernede.

'Ringens' unge skare er klar til at vælge sig sin germanske muse, selvom de verdenspolitiske omstændigheder i deres fædreland viser sig at give tiltagende kunstneriske tømmermænd, når tyskernes storladne indtryk skal omplantes til en hverdag pyntet med hagekorset og til akkompagnement af den skinbarlige umenneskelighed, der ruller ud over Europa.

På det politiske parnas har forholdene i den socialdemokratiske regering givet partiavisens chefredaktør H.P. Sørensen dundrende hovedpine af sine forgæves forsøg på at sluge den samme kamel, som hans chefer allerede har sat til livs. Isoleret i sit rummelige chefkontor i Social-Demokratens bladhus i Farimagsgade tilkalder han et par andre sværvægtere i partiet, partiformand Hans Hedtoft og partisekretæren H.C. Hansen til en kollegial snak om partiets stadig vanskeligere stilling i offentligheden. Begge er højlydte modstandere af nazisterne uden at kunne trænge igennem Staunings statsmands-forestillinger.

Partiets kernevælgere er foreløbig uden de store anfægtelser over landsfader Staunings venskabelighed over for tyskerne. Hans radikale udenrigsminister Erik Scavenius derimod er ved at blive en prøvelse, ligefrem servil og underdanig over for besættelsesmagten. Og nu begynder Staunings egne støtter i partiet at kræve hårdere fremfærd mod de landsmænd, der ikke vil affinde sig med underdanigheden overfor besættelsesmagten. De første spæde forsøg på en modstandskamp i befolkningen mødes med skarp fordømmelse, bl.a. kultur-ikonet Hartvig Frisch fordømmer offentligt frihedskæmpere som 'terrorister og forbrydere, der skal have hårde straffe'.

Chefredaktøren lukker H.C. Hansen og Hedtoft ind på sit kontor, låser døren og trækker gardiner for vinduespartiet ud til gangen. Han får bænket gæsterne, byder cigarer rundt og skænker 'bjesk' til kaffen.

"Velkommen ... og herfra slipper ikke noget ud, vel?" indleder chefredaktøren. Hedtoft bemærker tørt: "Bliver vi afhentet af Gestapo, eller skal vi fejre din forfremmelse?"

H.C. løfter sin bjesk og vil udbringe en skål, men ved ikke for hvad.

"Foreløbig er der *ikke* noget at skåle for ... men lad mig nu lige fortælle jer, hvad jeg er nervøs ved, ikke? " Han skyller sin bjesk ned, tager et par avissider op fra bordet og rækker dem hver en.

"Her har I prøvetrykket til første nummer af tidsskriftet 'Globus', som 'vor far' selv har taget initiativet til," siger chefredaktøren. "Som I ved, er det vores partikammerat og tidligere medarbejder her på bladet Henning Dalsgaard, som er ivrigt optaget af at få det igangsat ... og nu vil han så lave en politisk foredragsforening. Men læs selv i Globus dér, hvad det går ud på!"

Efter nogle lange tavse minutter smider H.C. bladet fra sig: "Hvor fanden ender det her henne?" spørger han og slår ud med armene. "Han vil gu'hjælpeme udvide det tyskvenlige samarbejde med et væksthuss for personer, som er parate til blive medlemmer af det nazistiske miljø ... og så skal en foredragsforening til at afholde møder om socialistiske synspunkter på nutidens politiske, økonomiske og sociale problemer." Hedtoft skumler over disse udsigter og spørger direkte chefredaktøren for partiets store avis: "H.P., du må da for fanden kunne gøre noget! Tag for helvede bevillingerne fra dem, nægt at trykke deres blad!"

"Hans, du ved sgu da om nogen, at det er vores kontrolkommission, der bestemmer det ... og der kan ikke engang du få flertal for det, vel? Men jeg må naturligvis overveje min egen stilling. Den kan jeg nemt nok sætte på spil. Måske skal du ligefrem til at fyre mig ... men hvem vil det gavne? Så jeg må have jeres råd: Skal vi udfordre partilinjen? Må jeg så høre!?"

Et par dage senere indhenter 'skæbnen' den frustrerede chefredaktør. Statsministerens sekretær Olaf Bjelke kommer 'lige forbi'. Erfaringen siger H.P., at hans dag vil være ødelagt. "Vi forestiller os, at partiets hovedorgan har sans for værdien af partiformandens initiativer omkring det nye tidsskrift 'Globus' ... og Dalsgaards prisværdige forsøg på at skabe forståelse fremfor fjendtlighed. Han vil indbyde vore partimedlemmer til at være med til at skabe politik for fremtiden i det nye Europa, netop det, som Stauning selv ser dukke op forude," flyder det ud af munden på den betroede bureaukrat.

Chefredaktøren står for enden af mødebordet med korslagte arme og skarpe rynker over næseroden. Han stirrer kontorchefen i øjnene, virrer lidt med hovedet og går hen til vinduet. "Hvad forestiller I jer, at jeg skal gøre med en 'sans for værdien' af Hennings politiske provokationer?" H.P. vender sig om, læner sig ind over bordet og kræver klar tale. "Jeg har jo intet med 'Globus' at gøre og håber heller ikke at få det," snerrer han.

Sekretær Bjelke sidder helt uberørt med noget, der kunne minde om et 'skævt' smil. "Du skulle vel ikke have en kop kaffe i nærheden ... og en cigar, hvis du alligevel skal bestille?" "Beklager, jeg kan ikke skaffe kaffe, min sekretær har fri ... men du kan da få en lige fra kassen," siger han og henter sin cigarkasse i en skuffe i chatollet.

"Det er jo ikke, fordi du skal have noget med Globus og Henning at gøre ... i den forstand. Men du kunne vel finde spalteplads til en omtale af partiformandens initiativ, måske i Søndags-magasinet, ja?" "Jeg skal se, hvad jeg kan gøre. ... og så må du have mig undskyldt. Jeg har et vigtigt møde om

ti minutter." Han går over til døren og åbner den, mens han venter på, at Bjelke skal finde vej ud.

For H.P. var det som endnu en ligtorn, da en anden mangeårig medarbejder, Harald Bergstedt, ligefrem blamerede både partiet og denne store avis med det folkelige øgenavn: 'Socialdemokratiets egen nazist'. Partiet var ellers glad for den joviale og charmerende skribent, der havde et større forfatterskab bag sig med bl.a. elskelige børnesange som 'Solen er så rød, mor' og 'Jeg ved en lærkerede'. Georg Brandes havde ganske vidst kaldt ham 'den klamme barbersvend', men højskolemanden Julius Bomholt skrev en elskelig biografi om ham lige før krigen. Bergstedt selv vendte Brandes og det elitære storbymiljø ryggen for 'at lade sig opsuge af og blive borte i menneskehavet.'

H.P. Sørensen kunne spore sin medarbejder snart her, snart der, hvor Hitlers budskab kunne udbredes. Dansk-Tysk forening blev hjulpet til verden med hans hjælp, ligesom han beredte vejen for universitetsverdenens optagelse i den nye tid. Det skete gennem National Studenter-Aktion og det tilknyttede blad Akademisk Aktion, hvor den danske akademikerstand skulle præsenteres for de nye tiders økonomiske, sociale og nationale retninger.

Bergstedt dukker op i H.P.'s bladhus en dag for at fortælle chefen en 'professionel' nyhed. "Fremtiden har haft Karen Blixen i Berlin ... og hun skulle have været til Paris og London. Det bliver så ikke til noget med krig derude," meddeler Bergstedt den skumlende H.P. Sørensen.

Gæsten holder en hånd op for sig: "Så, så, så, H.P. ... jeg kommer bare med et tilbud til dig om at sende mig på en

tilsvarende tur for at afbalancere baronessens spekulative prosa med fortællinger til den jævne mand om de jævne menneskers tilværelse hos vores store nabo. De ville pynte i dit Søndags-Magasin i flere måneder, ikke sandt, hr. Sørensen?" siger han med overbevisning og teatraliske fagter med et skrab-ud, der får chefen op af stolen, mens han demonstrativt peger mod døren. "Kan du selv finde ud, eller skal du have hjælp?" vrisser han.

"Nu er du advaret, ikke? Men skulle du fortryde, så ved du, hvor du kan få fat i mig. Adjø, H.P." Ude på gangen har samlet sig en lille nysgerrig flok kolleger, som med store grin følger Bergstedt hen ad gangen til hans eget kontor ud til bagsiden af bygningen, som han i øvrigt kun med lange mellemrum opholder sig i.

I sit interne eksil på Møn var H.P. Sørensen beskæftiget med at samle modne sveskeblommer fra det store træ henne i hjørnet ud mod grusvejen. De skønne frugter drattede ned om ørerne på ham, overmodne og så småt ved at gå til. Men han fyldte et par spande, som han tømte i et stort trækar inde i husets lille bryggers. Han havde prøvet det før, at lave blommebrændevin, og nu var karret fuldt og klar til at blive sat til gæring i hans ydmyge selvbyggede træhus.

Her på Møn havde han genfundet sindets ro, efter at han blev afløst af sin kollega og redaktionschef Peder Tabor. Han nægtede pure at trykke Harald Bergstedts romantiske Tysklands-oplevelser fra partiets kulturrejse til Hitlers Tredje Rige. Det havde kostet den tyske presseråd Gustav Meissner en enkelt opringning til udenrigsminister Scavenius at finde en anden chefredaktør, der vidste, hvordan man behandler en vigtig samarbejdspartner.